

میر رحیم ویلایی

امپریالیزم قارشی و ایران دئسپوتیزمی علیھینہ حرکاتین ماھیتی حاقیندا

موستملکە و آسیلی اولکە خالقلاری نین آزادلیق حرکاتلاری کیمی، 1945—1946 جی ایلده آذربایجان خالقین میلی آزادلیق حرکاتی دا امپریالیزم و اونون ال آلتیلاری اولان ایران ارتجاع سینا قارشی یوندلمیشدیر.

بونو قنید انتمک لازیمدیر کی، حزب توده ایرانین مرکزی کومیتەسی، اونون مباریز انقلابی مطبوعاتی آذربایجان خالقین دموکراتیک حرکاتین اھمیتینی و اونون تاثیرینی یوکسک درجە قیمتلندیرمیش، ارتجاع و امپریالیزم قارشی مباریزە آذربایجان خالقین نین مؤحکم و صداقتلی آرخاسی اولموشدور.

حزب توده ایرانین مرکزی کومیتەسی نین بیرینجی کاتیبی رضا رادمنش دئمیشدیر کی، آذربایجانین دموکراتیک حرکاتی ایرانین آزادلیق و استقلالین نین ضامیندیر. بیز هر واخت مورتجعلن آغیر تضییقلرینە معروض قالدیغیمیز زامان دموکراتیک آذربایجانین پولاد کیمی بیزیم مودافیعە میزده دوردوغونو خاطریمیزه کتیریریک. یولداشلار! یئری وار دیر کی، سیز کئچمیش و ایندیکی مباریز نزلە و فداکارلیغینیزلا فخر اندەسینیز. من آبادان فہلہرینە نطق اندرکن اونلارا دئدیم کی، ایرانین بوتون آزادیخاھلاری، خصوصیلە آذربایجان سیزه نجات وئرەجکدیر. 1.

1945 جی ایلین اییول آییندا بین الخالق همکارلار اتفاقلاری فدراسیاسی نین باش کاتیبی لوی سایان فرانسادان ایرانا دعوت اندلمیشدی. تنھاندا اولارکن آذربایجان زحمتکشلری اونو آذربایجانا دعوت اندیلر. لوی سایان 1946 جی ایل اییول آیین 24 دە آزاد آذربایجانین پایتاختی، انقلاب اوجاگی تبریز شہرینە گلدی. او، میلی آزادلیق حرکاتین نین آذربایجان خالقینا وئریمیش اولدوغو دموکراتیک حوققلاری، خالقین گوزرانین گوندن گونہ یاخشیلانمیشیغینی، اولکەنین آبادلاشماسینی، بیر سوزلە، اوز موقدراتینا صاحب اولموش آذربایجان خالقین سیاسی حوققلارا مالیک اولدوغونو، تصروفات، علم و مدنیت ساحە سینده الہ ائتدیگی نایلیتلری گوزلری ایلہ گوزوب شاھیدی اولدو.

لوی سایان تبریزده کئچیریلن آذربایجان همکارلار اتفاقی نین بیرینجی قورولتاینینا نطق اندەرک، آذربایجان خالقین میلی آزادلیق حرکاتینی بئلہ قیمتلندیرمیشدیر: «من بین الخالق همکارلار اتفاقلاری فدراسیاسی نین صمیمی تبریکلرینی سیزه — اوز جهانشمول قیامی ایلہ اسارت زنجیرینی قیرانلارا چاتدیریرام. من سیزین دموکراتیک حرکاتینیزا سلام گوندیریرم. سیزین یاراتدیغینیز دموکراتیا ایران میلیتی اوچون پارلاق نومونەدیر. اومید اندیرم کی، آذربایجان دموکراتیاسی بوتون ایرانا یاییلاجاقدیر» 2.

اورتا شرق فہلہری نین نومایندهسی، سوریا لیوان فہلہ همکارلار اتفاقلاری نین صدري موصطفا ال اریس آذربایجان فہلہری نین 23 اییول 1946 جی ایلده تبریزده آچلمیش بیرینجی قورولتاینینا چیخیش اندەرک دئمیشدیر: «...آذربایجان خالق بوتون دونیا خالقلاری آراسیندا، خصوصیلە شرق خالقلاری آراسیندا غنیرتلی و آزادلیق سئون بیر میلیت کیمی تانینمیشدیر... بیز، عرب فہلہری، افتخار اندیریک کی، دونیا موستملکەچیلری نین آتاسی ساییلان اینگیلیس امپریالیستلری نین چیگنلری سیزین بو حرکاتینیزین نتیجە سینده تیتربیر، او، بارماقلارینی گمیریر، زیرا او، مجبور اولاجاقدیر کی، ایراندان، بلکه میصیر و شرقدن دە ال چکسین» 3.

ایران فہلہری همکارلار اتفاقلاری نین مرکزی شوراسی نین صدري رضا روستا آذربایجان فہلہری نین بیرینجی قورولتاینینا کی نطقینده آذربایجان زحمتکشلری و اونون دموکراتیک حرکاتی عنوانینا دئمیشدیر: «آذربایجان خالقین دموکراتیک حرکاتی ایران کارگرلر تشکیلاتی نین قوتلنمە سینہ بویوک تاثیر بوراخمیشدیر. اگر آذربایجان حرکاتی اولماسایدی، ایندی آزادیخاھلار زیندانلاردا چورودیلر. بوتون ایران زحمتکشلری اوز آزادلیقلاری اوچون آذربایجان زحمتکشلرینە بورجودورلار. آذربایجان دموکراسی اوجاغیدیر. ایندی بوتون ایران زحمتکشلری اومید اندیرلر کی، آذربایجان زحمتکشلری نین کومگی ایلہ اوز آزادلیقلارینی تامین اندەجکلر» 4.

آذربايجانين مىلى آزادلىق حركاتىنى و آذربايجان خالقىنى ايران آزادلىغىنى نجات و ئىرىجىسى آدلاندىران حزب توده ايرانين مركزى كومىتەسىنىن عضوو دوكتور كشورز اوز نىطقىندە بئله دئمىشىدىر: «بو بىرىنجى دفعە دئىلىدىر كى، آذربايجانين شەھمىلى مىلتى ايران مىلتىنى اىستىداد چنگلىندن قورتارىر...

ساعدا و صدرىن وحشت و تئروورچو حۇكومىتى آزادىخاھلارى ازديگى زامان بوتون آزادىخاھلار گۇزلىرىنى آذربايجانا دىكىمىشىدىلر. بو اومىدە دە اونلار سەھو ائتمەمىشىدىلر.

دونن سىز، ايران مىلتىنى ساعدا و صدرىن چنگلىندن قورتاردىنيز. صباح سىز اوز قودرتلى بىلكلرىنىزله بوتون ايران اوزرىندە آزادلىق بايراغىنى قالدىرىپ ايران مىلتىنە نجات و ئىرىجىسىنىز»⁵.

آذربايجان خالقىنىن 1945—1946 جى ايللر مىلى آزادلىق حركاتى ايران خالقلىرىنىن امپىريالىزمە و مورجع اوصولى ايدارە عئىھىنە آپاردىقلارى موبارىزە تارىخىندە اوزونە ابدى شۇھرت قازاندىردى، چونكى بو حركات امپىريالىزم و فاشىزم عئىھىنە آپارىلان موبارىزەنىن اىچرىسىندن دوغوشدور.

آذربايجان خالقىنىن 1945—1946 جى ايللر حركاتى اوز ماھىتى اعتبارى ايله ايران دئسپوتىزمىنە و امپىريالىزمىن اساسىنە قارشى چئورىلمىش بىر حركات اولدوغو اوچون، دونيانىن و ايرانىن وئىپىرور و آزادلىق سئون خالقلىرى طرفىندن اوركدن سئوبلىر و مودافىعە اولونوردو.

بو حركاتىن امپىريالىزم و فئوداللىزم عئىھىنە و ايران خالقلىرىنىن مىلى آزادلىق حركاتىنىن بىر حىصە سى اولدوغونو گۇسترن «مردم» قزنتى اوز فىكرىنى بئله افادە ائدىر: «...آيدىندىر كى، آذربايجان خالقىنىن 1945—1946 جى ايللر دموكراتىك حركاتى وئىمىزىن آزادلىق حركاتىنىن بىر حىصە سى ايدى و بو حركات تارىخدە مورتقى و وئىپىرستلىك حركاتى كىمى تانىمىشىدىر. بو حركاتىن امپىريالىزم. و فئوداللىزم عئىھىنە اولان مقصدلرى بوتون اولكە خالقلىرىنىن داھا گنىش هدف و مقصدىنە چئورىلير»⁶.

آذربايجان خالقىنىن مىلى آزادلىق حركاتى ايران زحمتكشلىرىنىن انقلابى موبارىزەسىنىن، موستملكە و كاپىتالىست اولكلەرى خالقلىرىنىن صولح، دموكراتىيا و سوسىيالىزم اوغروندا بىن الخالق امپىريالىزمە و ارتجاعىا قارشى آپاردىغى موبارىزە حركاتىنىن تركىب حىصە سى اولموشدور. بونا گۇرە دە بو حركات موبارىزەنىن عمومى يئكونلارى جەھتدن دە اھمىتلىدىر.

و. اى. لىنىن دئىگى كىمى، مظلوم اولكلەرىن مىلى آزادلىق حركاتىنى رسمى دموكراتىك نۇقطة نظرىندن دئىيل، امپىريالىزمە قارشى موبارىزەنىن عمومى يئكونونداكى نئىجەلرى نۇقطة نظرىندن قىمتلندىرەك، يعنى مجرد حالدا دئىيل، دونيا مقباسىندا قىمتلندىرەك لازىمدىر.

1946 جى ايلىن فئورال آيىندا **بوقوسلاوىيا** مطبوعات آتتاشسىنىن نومابندەسى پاونل ميبويچ آذربايجان خالقىنىن مىلى آزادلىق حركاتى حاقىندا بئله دئمىشىدىر: «من آذربايجاندا قەرمان و موبارىز بىر خالق ايله تانىش اولدوم، او اوز آزادلىغى و حاق ايشى يولونداكى موبارىزەسى ايله فخر ائدىر.

من ايناندىم كى، بوتون آذربايجان خالقى اوز مىلى حۇكومتىنە باغلى و صادقدىر و همىشە اونون آرخاسىنجا گنتمگە حاضىردىر.

من موشاھدە ائندىم كى، مىلى حۇكومت قورولاندىن بري آذربايجاندا مىلى مدنيت ياراتماق يولوندا بۇيوك قدىملر ائىلمىشىدىر.

آذربايجانلىلار آراسىندا من بىر نفرە راست گلەمدىم كى، باشقا بىر مىلتە عداوت بىلسىن.

آذربايجان حركاتىنىن بۇيوك موفقىتلىرىندىن بىرى دە بودور كى، بوتون مدنى اولكلەردە اولدوغو كىمى، قادىنلار كىشىلەرلە عئىنى حقوق وئىمىشلر.

آذربایجان بوتون اقتصادي چتینلیکلرله موباریزمه غالب چیخماقدادیر. بو مووفقیتره آز بیر زاماندا نایل اولان بیر خالق، میلی آز ادلیق حاقینا و میلی استقلالییته تامامیله لایبقدیر» 7.

بوتون بونلار ایرانین و دونیانین بیر سیرا گؤرکملی سیاسی خادیملرینین و دموکراتیک مطبوعاتین آذربایجان خالقینین 1945—1946 جی ایللرده غلبه چالیدیگی میلی آز ادلیق حرکتینین آنتی امپریالیست، آنتی فنودال، ایران دنسپوتیزمی علیهینه اوبیئکتیو خاراکتیری و ماهیتی، اونلارین یازدیقلاری و سؤیلهدیقلری فیکرلر بو حرکتین بوتون ایران خالقلارینی دموکراتییا و میلی آز ادلیق موباریزهسینه انقلابی تاثیر گؤسترمهسینی و ائله ده آذربایجان خالقینین ایران آز ادلیغینین بایراقدارلی و ایران استقلالییته آلولو موذافیعه چیسی اولدوغونو بیر داها پارلاق صورتده ثبوت ائتدی.

آذربایجان دموکراتیک حرکتینی، آذربایجان دموکرات فرقهسینین ایجتیماعی، صیغی ماهیتین خاراکتیریزه اندرکن بونو قنید ائتمک لازیمدیر کی، آذربایجان دموکرات فرقهسینین یار انماسیندا، میلی حؤکومتین قورولماسیندا و فعالیتینده اساس اؤزک ایران آز ادلیق حرکتینین و ایران کومونیست فرقهسینین گؤرکملی خادیملرینین حل ائدیجی رولو اولموش دور.

میلی آز ادلیق حرکتینین اساس حرکت وئریجی قوموسی ایسه فهلهلر، کندلیلر، یوخسول و زحمتکش کندلی کوتلهلری اولماقلا برابر، بو حرکتدا صنعتکارلار، قباقلیلر، ضیالیلار، میلی بورژوازییا و خیردا بورژوازییانین و س. طبقهلرین موترقی نوامیندهلری اشتراک اندیردیلر.

* * *

امپریالیستلر و ایران ارتجاعچیلاری دموکراتیک قوملری و دموکراتیک حرکتین سورعتلی یوکسلیشینی قارشیسینی آماغا چالیشیردیلر. اولکده ارتجاع یئنین باش قالدیردی. ایرانین جنوبوندا ارتجاع قوملری دموکراتیک قوملره آمانسیز دیوان توتوردولار.

ماز انداراندا، مشهد، گیلاندا، اصفهاندا، شیرازدا، کیرمانشاهدا، یزده — عمومیتله جنوبدا حزب تودنن باشچیلاری حبس و سورگون اولوندولار، اونلارین مطبوعاتی قاداغان اولونور، کلوبلاری غارت ائدیلر، یاندیریلدی.

بوندان باشقا رشتده و گیلاندا دولت مأمورلاری بیر دستنی سیلاخلاندیر اراق، آذربایجانا هوجوما باشلادیلار. فداییلر اونلارلا ووروشوردولار. اولنلرین و اسیر دوشنلرین جیبیندن ایران دموکرات فرقهسینین بیلنتی چیخیردی.

امپریالیستلرین و مورجع عونسورلرین آز غینلیغینی گؤسترن «آزاد ملت» قزنتی یازیر: «بو آخیرلاردا شرفده بویوک آز ادلیق حرکتینین مووفقیته قازانماسی بین المیلل ارتجاع جبهه سینه آغیر و ساغالماز ضربلر ووردو.

ارتجاع عونسورلری ال آیاغا دوشدولر. تورکییده ارتجاعنی قوتلندیردیلر، فلسطین، سوریا و میصیره آزدیخالاری بو غاما ال آتدیلار. ایندونزیا آزدیخالارینین باشینا بومبا یاغیردیلر...

خوزیستاندا ضربلر باشلانیدی. اودلار آچیلدی. امپریالیزم کارگرلرین اولرینی یاندیردی، یوزلرله فهلهلری فاجعه لی حالدا یارالاییب اولدوردو، کلوبلارینا اود ووردو» 8.

آذربایجان دموکرات فرقهسینین و ائله ده ایرانین دموکراتیک تشکیلاتلارینی قارشیسیندا ارتجاع قوملرینه قارشی واحد جبهه تشکیل ائتمک کیمی مهم مساله دوروردو. محض بونا گوره ده حزب توده ایران، ایران دموکرات فرقهسی، آذربایجان دموکرات فرقهسی، کوردوستان دموکرات فرقهسی، سوسیالیست حزبی، جنگل (اجتماعیون) حزبیندن عبارت تشکیلاتلارین واحد جبهه سی یاراندی.

دموکرات و آز ادلیق قوملری مؤحکمندیکه ایرانین ارتجاعچی حاکیم دایرملری داها دا آز غینلاشاراق اولکهنین هر یئرینده هوجوما کئچیردیلر.

قواموالسلطنه «بیزی راضی سالماق اوچون و بیزیم خالقیمیزین اعتمادینی قازانماق اوچون آزدیخاه و دموکراتیک حزبلرین باشچیلاریندان دورد نفرینی اؤز کابینهسینه دعوت ائتمکله بیزیم نهضتیمیزه و بیزیمله آریلان دانشیقلارا آچیق صورتده موخالفت ائدن وزیرلرین عذرونو ایسته میشدی» 9.

لاکین بیر نجه آي کئچمهدي كي، قوامو السلطنه حزب توده ايرانين دورد نفر عوضونو ده دؤلتين ترکيبيندن چيخارتي. آرتيق گنتديکجه قوامو السلطنه نين ماسکاسي آچيلدي و اونون يئريتديگي سياستين دموکراتييا و آزادليق علنيهينه اولدوغو دا اؤزونو گؤستردي.

ايرانين ژاندارم، قوشون و پوليسلري زنجان شهريني بير فاتح کيمي آديقلاريني ادعا ائدهرک دموکراتلارا ديوان توتدولار. اونلار زنجاندا سيلاحسيز اهالييني اولدوروب، اوشاقلاري بوغوب آياقلاري آلتينا سالدیلار.

آذربايجان خالقي ايران حؤکومتی ايله باغلاديجي موقاويلهنامهيه صادق قالدي، لاکين خيانتکار قوامو السلطنه يازيب امضالاديجي موقاويلهني آچاقجاسينا پوزدو.

«آذربايجان خالقي وئرديجي قوللا وفادار قالميش و موافقتنامه نين مادهلريني بيربير اجرا ائدهرک بوتون. خمسة و. زنجان و يلايتيني خالق قوشونلاري و فدايلردن بوشالداراق گئري چکدي. قوامو السلطنه ايسه زنجان فاجعه سيني ووجودا گئيرمکه اوز موستبد حوققباز و ويجدانسيز سيماسيني گؤستردي. قوام بو صيفتي ايله دونياني آداماغا موفوق اولاي بيلمهيه چکدير. اونون اووجو اوخونموش و آچاق مقصدي آيدينلاشميشدير» 10.

خيانتکار قوامو السلطنه ايران مجلسينه سئچکيلرين گويا آزاد کئچيريلمهسي پردهسي آلتيندا آذربايجانا «آسايش تامين ائتمک» آدي ايله قوشون قورولري گؤندرمگه تشبوت ائدير. بو موانسبتله نشر ائتديگي بياناتيندا گويا همين سيلاحي قورولر سياسي ايشلره قاريشماياجاق، فقط سئچکيده قايدا قانونو گؤزلهيه چکدير.

آذربايجاندا امنيتي و قايدا قانونو قورويان فدائي و خالق قوشونلاري اولدوغو حالدا سيلاحي قوشون قوهسي نين آذربايجانا گؤندريلمهسي نين يالئيز بيرجه مقصدي اولاي بيلردي، او دا خالقين آزادليغيني بوغماق و يئنيندن اونو اسارت آلتينا آلماق ايدي.

آمریکا امپرياليستلري نين تنهرا انداكي سفري آللنن آچيقدان آچيغا ايرانين داخيلي ايشلرينه قاريشاراق، آذربايجان خالقي نين آزادليق حرکاتيني قان درياسيندا بوغماق اوچون قوامو السلطنه نين آذربايجانا قوشون گؤندرمگه تحريک و تشويق ائديردي.

آمریکا امپرياليستلري نين بوتون بو جهدلري آذربايجان خالقي نين دموکراتيک ناييلتيلريني سيلاح گوجو ايله آرادان آپارماق و ايراندا و طنداش موحاربييه سي ياراتماق، قارداش خالقلارين قانلاريني تۆکمک مقصدينه خيدمت ائديردي. امپرياليستلرين، ارتجاع نين خالقين آزادليغي علنيهينه چئوريلميش سياستلري آذربايجان، کورد و ايران خالقلاري نين سونسوز نفرت و غضبلري نين آرتماسينا سبب اولدو.

آمریکان اينگيليس امپرياليستلري نين و اونلارين ال آلتيلاري اولان ايران ارتجاعی قورولري نين هوجوملاريني دفع ائتمک، اوز آزادليغيني قوروماق اوغروندا آياغا قالميش آذربايجان و کورد خالقلاري ايله بيرليکده آذربايجانين دموکراتيک مطبوعاتي دا فرقه نين؛ رهبرليگي ايله گئنيش خالق کوتلهريني نين آزادليق کئشيگينه دور اراق دوشمنلره قارشي کسکين بير سيلاحا چئوريلدي.

«آذربايجان» قزنتي «هارا و نه اوچون گليرلر؟» آدلي باش مقاله سينده يازير: «بیز چوخ گؤزل بيليريک كي، آغايي قوام و ارتجاعی عونصورلر يئني بير ديکتاتورلوق ووجودا گئيرمگه چاليشيرلار. بیز چوخ گؤزل آنلاميشيق كي، آغالار مشروطه و ناقص قانون اساسيني بئله اورتادان قالدیرماق فيکريندهديرلر.

بیز چوخ ياخشی آنلاميشيق كي، اونلار ايستهييرلر پست، رذیل و آچاق نؤکرلردن توپلانميش بير مجلس ياراديب اونون آديندان ايراندا آزادليق ريشه سيني کسسینلر. بیز چوخ گؤزل بيليريک كي، اونلار گوندن گونه شيدنتلمکده اولان آزادليق حرکاتيندان وحشته دوشوب اونون قاباغيني آلماق اوچون هر جور نامردليگه حاضرديرلار» 11.

قزنت آذربايجان خالقي نين اراده سيني، اونون اوز حوققلاريني سون نغسه قدر مودافيعه انده جگيني گؤسترهرک يازير: قوي دونيا بيلسين كي، بيز صولح و سازيش يولوندا هر جور فداكارليغا حاضير اولدوغوموز كي مي حاق و آزادليغيميزي پايمال ائندلرين بورونلاريني ازمک اوچون داها بؤيوک فداكارليقلار گؤسترمگه آماده بييمک.

انله بو زمان آذربايجان ايالتي انجومي ايران دولتي نين باشچيسي نا اوز کسکين اعتراض تئلقر اميني گؤندردي. اورادا دئييلير: «...سوروشماق لازيمدير كي، مجلس شورايي ميلي سئچکيسي نين قوشون و امنيه چکمه لري نين آلتيندا انجام تايماسي قانون اساسي نين هاراسيندا يازيلميشدير؟ ميلتين مشروع حاق اولان سئچکي ايشينه دولت دخالت ائتمه ليدير سوزونو کيم دئميشدير؟ هانسي مشروطه مملکتينده سئچکي و اختي شهرستانلارا مصلح قوه گؤندريلير؟! اولن، آذربايجاندا امنيت کاميل برقراردير. بو مؤقعه آذربايجانا سيلاحلي قوه گؤندرتمک بورانين دمورکراتيک قوه سينه اعلان جنگ ائتمک دئمکدير... نهايت، ايالتي انجومن و آذربايجان خالقي آذربايجانا هر بهانه ايله قوه گؤندريلمه سيني (23 خورداد 1325) 13 ايون 1946 جي ايل مووافقتنامه سي ايله موخايف تشخيص وئريب و اونون علنيه ينه جدي صورتده اعتراض ائدير» 12.

آمریکا امپرياليسترلري نين گؤسترشيه ايله حرکت ائدن قواموالسلطنه اون مينلرله خالق کوتله لري نين اعتراض مکتوب و تئلقراملارينا توپ، توفنگ و آتشله جاواب وئردی.

آذربايجان دمورکرات فرقه سي نين مرکزي کوميته سي 7 نوياير تاريخلي موراجعتنامه سي ايله بوتون دونيا ياي بيلدیردي كي: «بيزيم موباريزه ميز موقدس بير موباريزه دير. نامردليکله بيزه هوجوم ائتميشلر. اونلار صولح اوغروندا اوزانان بير الي رد ائدرک حيله و تزويرله موچاربيه ائتمگي بيزه تحمیل ائتميشلر. بوتون عالم بيلمه ليدير كي، هوجوم اونلارين طرفيندن باشلانميشدير، موچاربيه ني اونلار بيزه تحمیل ائتميشلر» 13.

آذربايجانين دمورکراتيک مطبوعاتي و رقله دیکجه آمريکان اينگيليس امپرياليسترلري نين آذربايجان خالقي نين ميلي آزادليق حرکتينا قارشي چئوريلميش ازيجي و موخانديجي حرکتلريني و آچيق ايدين صورتده دمورکراتيک قورولوشو بوغماق اوچون ايرانين ارتجاع قوه لرينه مادي وسايط، توپ، تانک، طياره و هر جور کومکليکلر ائتديکلريني گؤروروک.

بورادا سؤز تهران و تبريز اوستونده دئييلدير. مطلب ارتجاع و آزادليق اوستونده دير، ووروش خالق ايله خالق دوشمنلري آراسيندا منيدانا چيخان بير ووروشدور، «آذربايجان» قزنتي يازير كي، بو خالق دوشمنلري نامرد اللريني اجنيلير، مخصوصن "ايراني اوزونه موستملکه ائتمک فيکرينه. دوشن و ايرانيلاري آمريکادا حيواندان داها آچاق بير صورتده تحقير و توھين آلتيندا ساخلاديقلاري قارالاردان داها آچاق بير حالا سالماق ايسته ين آمريکانلار، يوز ميليونلارلا هينديستان و ساير ينلرده ياشايان اينسانلاري اسير حاليندا ساخلايان اينگيليسلره نوکر اولوب بيزيم علنيه يميزه «جنگ صليب» (صليب موچاربيه سي) اعلان ائدیلر» 14.

آذربايجان دمورکرات فرقه سي نين مرکزي کوميته سي ايله آذربايجان همکارلار اتفافي مرکزي شوراسي نين موشرک بياناتيندا گؤستريلير كي، ايندي قوام حؤکومت خالق دوشمنلري حؤکومتيدير. بو حؤکومت ايسه ايراني آمريکالييلارلا ساتماق ايسته يير. اونلارين پول و ثروتي، خالقين قانيني سورماق هوسي بونلارين گؤزلريني توتمشدور. بيزيم علنيه يميزه توپ، توفنگ و طياره گؤندن دولت خالق دولتي دئييلدير. اونا گوره ده او، خالقين حيات و آزادليغيني موخ ائتمکدن اوتانمير، چکينمير، خالقي وحشته سالمقدان خوشلانير، خالقين آساييشيني پوزماقدان حظ آلير.

«اگر دولت خالق دولتي اولسايدی، اوز عهديني نامردانه بير صورتده سينديريب صولحسئور، آزاديخواه و مرد بير خالقي موچاربيه منيدانينا چکمزدي. ايکي قارداشي بير بيرينين قانيني تؤکمگه و ادار ائتمزدي. هله بيزيمله باغلاديغي مووافقتنامه نين مورکبي قوروماميشدير. هله ساققيز و تيکابين آذربايجانا وئريلمه سي اوچون يازيلان موقاوله نين کاغيزيني قات يئتمه ميشدير كي، او تيکاب و ساققيزدان بيزي تهديد ائتمگه، اوزريميزه توپ، ميناتان و تانک طياره گؤندرتمگه باشلاميشدير. بو ناجاوانمردليک، بو خيانت بشريت تاريخينده قوام و اونون حؤکومتينه ابدی نفرت، ابدی لعنتنامه اولوب قالاجاقدير. قوام بيزه نيسبتن آچاق، ان پست بيشرفلردن پيس رفتار ائندي» 15.

معلوم اولدو كي، آمريكان اينگيليس امپرياليستلري ياخين و اورتا شرقدا؛ خصوصيله ايراندا اوز سياسي موقعلريني و نوفودلارينى مؤحكملىنديرمك و بو اولكه نين زنگين نفت ثروتلرينى تاماميله اله كنجيرمك، اوز ايشغالچيلىق و موستملكهچيلىك سياستلرينى حياتا كنجيرمك اوچون يئني موچارىبه آلونو شيدتلنديريرديلر.

دونيا خالقلاي آلمان فاشيزمى نين ياراتميش اولدوغو دهشتلي موچارىبه دن تزجه قورتارميشدي. لاکين آمريكان اينگيليس امپرياليستلري اوز منافعلري اوچون يئني موچارىبه اوجاقلاي ياراتماغا چاليشيرديلر.

امپرياليستلر بو حاديه دن بين الخالق عالمي قاريشديرماقدا و سوونت سوسياليست دولتي نين سرحدلرينده موچارىبه آلونو يانديرماقدا استفاده ائتمك ايستهيرديلر... 16

آذربايجان خالقي دونيادا صولحون نامينه، ايراندا قارداش قاني توكولمه سي نين قارشيسي آليناماسي خاطرينه آذربايجان ايالتي انجومنين قارينا گوره سيلاحي يئره قويدو.

بئله ليكله، آذربايجانين فدائي و خالق قوشونلاري موقاويتم گؤستر مه يرمك. «آسايشي تامين ائدن» ايران قوشونلاري نين آذربايجانا گلمه لرينه يول وئردى.

اينسان قانينا سوساميش جلدلار آذربايجان، كورد، فارس، ائرميني، آسوري خالقلاي نين مرد و ناموسلو اوغوللارينى، او جومله دن: مىلى حؤكومتين پروكورورو فريدون ابراهيميني، اردبيل فرمانداري آذربادگانى، ماراغا فرمانداري سرهنگ قولامرضا جاويدانى، مىلى حؤكومتين پوچت تئلقراف نازيري گئنئرال كبيريني، گئنئرال عظيميني، سرهنگ مرتضوي، آذربايجان دمورات فرقه سي اورميه و يلايت كوميته سي نين صدري آزاد وطني، اورميه معاريف ريسي آييوب شكيباني، قوجامان انقلابي نوروللا يكانيني، سرهنگ قولو صوبحيني و، سرهنگ آگاهيني، قاسميني، غفارينى، عمر انيني، شيخيني، جودتي، دبيرانى، داداش تقيز ادهني، عبدالحسين احمديني، حسين نوريني (زولون لئوي)، آرسئن. شاختياني، مايور رامتيني، كاپيتان اژدر بالداريني، كاپيتان آلاهوردي ارغوانيني، علي قهرمانيني، ايگيد شاهسون قيزي سربيه ني، كورد خالقي نين رهبري قاضي محمدي، ايران مجلسي نين نو ماينده سي صدر قاضي، گئنئرال محمد حسين خان سيف قاضي و يوزلرله وطنپرورلري گوللهديلر و دار آغاجيدان آسديلار. بو قارداش خالقلاي نين مينلرله موباريز اوغول و قيزلاري زيندانلارا ساليندي و سورگونلره گؤندريلدي. قهرمانجاسينا شهيد اولموش بو وطنپرورلر دار آغاجي آلتيندا، گوللنن زمان آذربايجان مىلى هيمني، اينترناسيونال هيمني اوخويارق آذربايجان، كورد و ايران خالقلاي نين مىلى آزادلىق حركاتينا، دموراتيا و سوساليزم ايدنيالارينا، وطنه سون نفسلرينه قدر وفادار و صداقتلي قالدبقلاي نين بيلديرديلر.

تئهراندا نشر ائديلن «آهنگ زندگي» قزئتي آذربايجان خالقي نين قهرمانليغيندان دانيشاراق يازميشدير كي، قوشونون هوجومو آمريكا موستشارلاري نين گؤستريشي ايله باشلاندي. آذربايجانين و كوردوستانين هر يئرلرله دار آغاجلاري قورولسو. داردان آسيلان و يا گوللنلرين سؤزلري خالقا، آزادليغا، عشق و پارلاق گلجه گه اولان اوميدله دولو ايدي 17.

آذربايجان و كورد خالقلاي نين امپرياليزمه و ايران ارتجاعسينا قارشي اولان مىلى آزادلىق حركاتي بو قارداش خالقلاي نين شانلي موباريزه تاريخينده اؤزونه اولمز شؤهرت قازانديردي.

آذربايجانين خالق يازيچيسي ميرزه ابراهيمو بو بارمه يازير: «تاريخين تکريني گئري دؤنرمك، بير خالقين تاريخينده بؤيوك مىلى دموراتيك حركاتين آچديغي يوللاري باغلاماق، شعور و دوشونجه لره بوراخديغي ايزلري محو ائتمك مومكون دئييلدير. ايستر ايراندا و ايستر باشقا يئرلره ارتجاع نين اينديكي وحشت و هاي كويونو غلبه ساياراق خالقلاي نين آزادلىق موباريزه سيني منترله اولچنلر چوخ يانيليرلار. بين الخالق ارتجاع و يئني موچارىبه قيزيشديرانلارين فيتنه فسادين اويارق خالقلاي نين آزادليغي و دموراتيك حركاتلا اوينايانلار هارادا اولورسا اولسون، اول آخير اكديكلريني بيجهك، اود ووردوقلاي نين كيتابلارين قيغيلجيميدان تورهين بؤيوك آلون ايچينده اؤزلري محو اولاجاقلار!» 18.

قارداش آذربايجان، كورد و ايران خالقلاي نين وئردىگي قوربانلار هدر گنتمه دي و گنتمه يه جكدير.

آمريكان اينگيليس امپرياليستلري آذربايجان و كورد خالقلاي نين انقلابي حركاتيني قان ايچريسينده بوغوب، دموراتيك قورولوشلارينى داغيداراق دوغما آنا ديلينده نشر ائتمه ديگي مطبوعات و كيتابلاري يانديرديسا دا، همين مطبوعاتين انقلابي

ايدنيالاريني، ميليونلارلا ساده امك آداملاريني نين گوزل گلهجك حاقينداكي ايدنيالاريني لغو انديب آرادان قالديرا بيلمديلر.

آذربايجانين بويوك خالق شاعيري صمد وورغون اوز آلولو سوزلري ايله خالقين آرزو، اوميد و ديلكلري نين ياخين گلهجكده حقيقته چنوريله جگينه اينامي يوكسك صنعتكارليق و جوشقون الهاملا بئله ايفاده ائتميشدير:

جلاد! سنين قالاق قالاق يانديرديغين كيتابلار
مين كامالين شوهرتيدير، مين اورگين آرزوسو...
بيز كؤچوروك بو دونيادان، اونلار قالير يادگار،
مين كامالين شوهرتيدير، مين اورگين آرزوسو...
يانديرديغين او كيتابلار آلولانير... ياخشي باخ!
او آلولار شعله چكيب شفق سالير ظولمته...
شاعيرلرين نجيب روحو مزاريندان قالخاراق،
آلفيش دئبير عشقي بويوك، بير قهرمان ميلته... 19

آذربايجان دموكراتيک مطبوعاتي امپرياليسترلرين و اونلارين آل آلتيلاري اولان ايران ارتجاعسيني بوتون دونيا قارشيسيندا دامغالادي. قارداش خالقلارين آزادليق و صلوح سسيني دونيانين صلوحسئور و موترقي اينسانلارينا چاتديرماقدا دموكراتيک مطبوعاتين بويوك خيدمتي اولدو. آذربايجانين دموكراتيک مطبوعاتي حرکاتلا بير مئيدانا گليب انكشاف ائتديغي اوچون او، صلوح و آزادليق كئشيگينده ده مؤحكوم و ثباتلي دوردو و اوز وظيفهسيني لياقتله يئرینه يئتيردي، دموكراتيک مطبوعات آذربايجان خالقي نين دوشمنلرينه قارشي آرديجيل موباريزه آپاردي، بو خالقين ميلي آزادليق حرکاتيني، اونون دوغما ديليني و ارليغيني. موترقي بير ميلت كيمي دونيايا تانيتدي. آذربايجانين دموكراتيک مطبوعاتي آذربايجان خالقي نين 1945—1946 جي ايللر امپرياليزم و ايران ارتجاعسي عليهنه ميلي آزادليق اوغروندا آپارميش اولدوغو موباريزهسي نين ان دگرلي و ان قيمتلي تاريخي سندي و انسپكلوپئدياسيدير.

آذربايجان خالقي نين 1945—1946 جي ايللرده نشر ائديلميش دموكراتيک مطبوعاتي و اساس اورقان اولان «آذربايجان» قزنتي گننيس خالق کوتلهلري نين ارتجاع قوملري اوزرينه مووفقيتلي هوجومونو تشكيل ائتمكده، آذربايجان خالقي نين انقلابي موباريزه يوللاريني ماركسيزم لئنينيزم ايدنيالاري ايله ايشيقلانديرماقدا فرقه نين لينده ان كسكين و اعتبارلي سلاح ايدي.

محض بئله بير دؤورده، انقلابي حرکاتين يوكسليديغي و گننيس زحمتكش خالق کوتلهلري نين بيرلشديغي دؤورده مطبوعاتيميز اوزرينه گؤتوردو و وظيفه نين عهدسیندن شرفله گلير و گننيس زحمتكش کوتلهلري، بيريجي نؤبهده فهله و کندليلري انقلابين غلبه سینه سفربر اندير و اونلاري اوز دموكراتيک حقوقلاريني حياتا كنجيرمگه روحلانديريردي.

ماركسيزم لئنينيزم حياتوئرچي ايدنيالاري ايله ايشيقلانان و موباريز انقلابچيلار طرفيندن تشكيل ائديلميش دموكراتيک مطبوعات ايراندا و جنوبي آذربايجاندا اوز موستملکهچيلىك سياستلريني حياتا كنجيرن آمريكان اينگيليس امپرياليسترلرينه و اونلارين كاساديبني يالايان ايران ارتجاعچيلارينا قارشي چنوريلميش، خالق کوتلهلري نين موباريز ايدنيالاريني، آرزو و عمللريني، دوشونجه و حبس لريني اوزونده عكس ائتديرمكله، اونلارين گوزل و ايشيqli حيات اوغروندا، بوتون ايران خالقلاري نين بين الميئل قارداشليق و امكداشليغي اوغروندا موباريزه ايناميني آرتيرير و داها دا مؤحملهدير.

آذربايجان، كورد و ايران خالقلاري ماركسيست پارتيايسي اولان حزب توده ايرانين سيرالاريندا سيخ بيرلشهرک، واحيد جبهه ده امپرياليزمه و فنودال قورولوشونا قارشي آرديجيلىقلا موباريزه آپاريرلار. بو موباريزهده پارتيا نين انقلابي مطبوعاتي قارداش خالقلارين موباريزه يوللاريني ايشيقلانديرير و ايران خالقلاري نين انقلابي عزميني و غلبهيه اولان ايناميني داها دا آرتيرير و مؤحملهديرير.

سوونت اتفاقي باشدا اولماقلا، سوسياليست جبهه سي نين يئني يئني ناييلتري كاپيتاليست و موستملکه اولكلهري خالقلاري نين ميلي آزادليق حرکاتين كسكينلشمسي و غلبه لري امپرياليزمي سارسيدير. تاريخه زمانه ميزين كومونيزم قوروجولاري قورولتايي كيمي داخيل اولموش سوونت اتفاقي كومونيزم پارتيايسي نين ايگيرمي ايكي قورولتايي نين قبول

اۋتدېگى يېنى پروگرامىدا دىيىلىر : «دۇنيا جۇشقون مىلى آزادلىق انقلابلارى دۇرو كۈچىر مكدەدېر. امپريالىزم خالقلار يىن چۇخونون مىلى استقلاليتىنى و آزادلىغىنى بوغموش، اونلارى امانسىز موستملكه كۆلەلىگى زنجىرىنه چكىش اولدوغو حالدا، سوسىالىزمىن مئيدانا گلەسى مظلوم خالقلار يىن آزادلىغا چىخماسى دۇرودور. مىلى آزادلىق انقلابلارى يىن گۇجۇ دالغاسى موستملكه سىستىمىنى سوپوروب اتىر، امپريالىزمىن. داباقلار يىن سارسىدېر» 20

1. «ظفر» قزنتي، نؤمره. 315، تئهران، 28 اييول 1946 جي ايل.
2. «نامه رهبر» قزنتي، نؤمره. 775، تئهران، 26 اييول 1946 جي ايل.
3. «رهبر» قزنتي، نؤمره. 776، تئهران، 1946 جي ايل.
4. «آذربايجان» قزنتي، ايکينجي دؤره، نؤمره. 259، 26 اييول 1946 جي ايل.
5. يئنه اورادا، نؤمره. 260، 27 اييول 1946 جي ايل.
6. «مردم» قزنتي، وينجي دؤره، نؤمره. 26، 21 دنکابر 1961 جي ايل.
7. «آذربايجان» قزنتي، ايکينجي دؤره، نؤمره. 125، 13 فنورال 1946 جي ايل.
8. «آزاد ملت»، قزنتي. تبريز، نؤمره. 66، 21 اييول 1946 جي ايل.
9. سيد جعفر پيشه وري، «21 آذر»، 1961 جي ايل.
10. «آذربايجان» قزنتي، ايکينجي دؤره، نؤمره. 70 (359)، 27 نويابر 1946 جي ايل.
11. سيد جعفر پيشه وري، «21 آذر»، 1961 جي ايل.
12. «آذربايجان» قزنتي، ايکينجي دؤره، نؤمره. 73 (364)، 1 دنکابر 1946 جي ايل.
13. «آذربايجان» قزنتي، نؤمره. 77 (366)، 7 دنکابر 1946 جي ايل (آذربايجان دموکرات فرقهسي مرکزي کوميته سينين موراجعتنامه سي).
14. «آذربايجان» قزنتي، نؤمره. 81 (370)، 11 دنکابر 1946 جي ايل.
15. «آذربايجان» قزنتي، نؤمره. 81 (370)، 11 دنکابر 1946 جي ايل (آذربايجان دموکرات فرقهسي مرکزي کوميته سي ايله آذربايجان همکارلار ايتتيفاقينين مرکزي شوراسينين مشترک بياناتي)
16. «مردم» قزنتي، تئهران، نؤمره. 29، 17 آپرئل 1950 جي ايل.
17. «آهنگ زندگي» قزنتي، تئهران، 12 دنکابر 1953 جو ايل.
18. ميرزه ابراهيموو، «جنوبي آذربايجاندا ميلي دموکراتيک حرکات حاقيندا»، «انقلاب و مدنيت» ژورنالي، نؤمره. 4، 1947 جي ايل.
19. صمد وورغون، «ايریکا»، آذر نشر، 1957 جي ايل.
20. سوونت ايتتيفاق کومونيست پارتياسينين پروگرامي، آذر نشر، 1961 جي ايل.